

STORTINGET

Innst. 83 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Dokument 8:264 S (2021–2022)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad, Dag-Inge Ulstein og Olaug Vervik Bollestad om at bruk og besittelse av narkotika fortsatt skal være straffbart, om at politiet skal ha nødvendige virkemidler til bekjempelsen av narkotikakriminalitet, og om å sikre rusavhengige bedre oppfølging

med å bekjempe narkotikakriminalitet, herunder presisere hvilke vilkår som må være oppfylt for å beslutte ransaking ved mistanke om bruk og besittelse av narkotika og for å sikre bevis for bruk som holder i retten, som for eksempel spyttprøver.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen styrke behandlingstilbudet og helsehjelpen til rusavhengige, inkludert styrking av kommunenes forebyggende tilbud, kapasiteten i tverrfaglig spesialisert rusbehandling og tiltak for økt livskvalitet for rusavhengige, og komme tilbake til Stortinget med dette så raskt som mulig.
2. Stortinget ber regjeringen legge frem en sak der det slås fast at bruk og besittelse av narkotika fortsatt er straffbart, men at tungt rusavhengige skal bli møtt med tilpassede reaksjoner som påtaleunndlatelse og helsehjelp.
3. Stortinget ber regjeringen sikre at politiet fortsatt prioriterer bekjempelse av ulovlig rusbruk blant ungdom.
4. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om nødvendige presiseringer av lovverk for å sikre at politiet har de nødvendige virkemidlene i sitt arbeid

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Camilla Maria Brekke, Tove Elise Madland, Cecilie Myrseth og Even A. Røed, fra Høyre, Erlend Svardal Bøe, Kristin Ørmen Johnsen og lederen Tone Wilhelmsen Trøen, fra Senterpartiet, Lisa Marie Ness Klungland og Hans Inge Myrvold, fra Fremskrittspartiet, Thorleif Fluor Vikre og Morten Wold, fra Sosialistisk Venstreparti, Stina Baarne Hassel, fra Rødt, Seher Aydar, fra Kristelig Folkeparti, Olaug Vervik Bollestad, og fra Pasientfokus, Irene Ojala, viser til forslagene i Dokument 8:264 S (2021–2022) om at bruk og besittelse av narkotika fortsatt skal være straffbart, om at politiet skal ha nødvendige virkemidler til bekjempelsen av narkotikakriminalitet, og om å sikre rusavhengige bedre oppfølging. Komiteen viser til at statsråd Ingvild Kjerkol har uttalt seg om forslagene i brev til komiteen av 30. september 2022. Brevet følger som vedlegg til denne innstillingen. Komiteen har mottatt 19 høringsinnspill i saken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Fremskrittspartiet, påpeker at det ikke var flertall for avkriminalisering av bruk og besittelse av narkotika til eget bruk da forslaget fra regjeringen Solberg ble behandlet i Stortinget i juni 2021. Flertallet viser til Innst. 612 L (2020–2021):

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at narkotika er forbudt. Flertallet viser til at narkotika er et samfunnsproblem som bringer med seg store kostnader og menneskelig lidelse. Narkotika truer ikke bare den enkeltes helse og trygghet, men understøtter også organisert kriminalitet i Norge og internasjonalt.»

Forebygging, behandling og støtte etter behandling er en viktig del av ruspolitikken som flertallet etterlyste da regjeringen Solberg la fram sitt forslag til reform på rusfeltet i 2021. Flertallet er ikke for en generell avkriminalisering av narkotika. Flertallet viser til den varslede forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet, som regjeringen vil legge fram for Stortinget i løpet av 2023. Flertallet støtter derfor ikke forslagene som fremmes i Dokument 8:264 S (2021–2022).

Flertallet mener at det trengs mer kraftfull politikk for å hindre at unge begynner å bruke rusmidler, og for at unge mennesker med rusproblemer skal få bedre og raskere hjelp. Flertallet vil styrke rusforebyggingsarbeidet og mener at tidlig innsats og samhandling på tvers av samfunnssektorer og ulike aktører er et viktig prinsipp å bygge arbeidet på. Flertallet mener det må legges bedre til rette for at ungdom med rusproblemer fanges opp tidlig og møtes med hjelp og tett oppfølging.

Flertallet mener det er viktig at barn og unge er en særskilt prioritet i politiets forebyggende arbeid, jf. «I forkant av kriminaliteten – Forebygging som politiets hovedstrategi (2021–2022)».

Flertallet er enig med forslagsstillerne i at det er viktig at politiet har nødvendige virkemidler i sitt arbeid med å bekjempe narkotikakriminalitet. Samtidig vil flertallet understreke at et straffeprosessuelt tvangsmiddel kun kan benyttes når det er forholdsmessig. Flertallet har tillit til at både politi, helsepersonell, sosialarbeidere og andre fagfolk har kunnskap og kompetanse til å ta i bruk metodikk som gjør at de kan forebygge narkotika- og annen rusmiddelbruk og bidra til endring, uten å måtte bruke tvang og integritetskrenkende virkemidler.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet ser på spesielt unges rusmiddelbruk med bekymring, men tvang, kontroll og bruk av makt overfor barn og unge har faglige og etiske sider som må tas på alvor. Disse medlemmer vil videre vise til at regjeringen vil komme tilbake til en om-

tale av politiets samlede oppgaver med å bekjempe ulovlig rusmiddelbruk blant ungdom i den varslede forebyggings- og behandlingsreformen.

Disse medlemmer vil være tydelige på at rusavhengige har rett til et verdig liv og til nødvendig helsehjelp. Skal man lykkes med bedre hjelp til rusavhengige, mener disse medlemmer at det trengs en politikk som ser hele livssituasjonen til rusavhengige. Disse medlemmer mener at personer med rusavhengighet skal møtes med hjelp og behandling istedenfor straffettslige reaksjoner.

Disse medlemmer ønsker straffefritak for mennesker med rusavhengighet og legger allmennpreventive hensyn til grunn for at bruk og besittelse av narkotika fortsatt bør forbli straffbart for mennesker uten rusproblemer. Disse medlemmer mener det er riktig retning for norsk ruspolitikk at samfunnets reaksjoner på bruk og besittelse av narkotika til egen bruk skal være forholdsmessige, og at personer med rusproblematikk og avhengighet møtes med god helsehjelp og oppfølging istedenfor straffereaksjoner, slik helseministeren beskriver i sin uttalelse om representantforslaget. Disse medlemmer viser til at statsråden i uttalelsen peker på at differensiering av reaksjoner overfor rusavhengige og andre brukere av narkotika kan gjennomføres på forskjellige måter. Disse medlemmer viser videre til at regjeringen vil komme tilbake til de straffettslige spørsmålene som ledd i forebyggings- og behandlingsreformen for rusfeltet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt vil understreke at det fremdeles er behov for en rusreform som opphever straffansvaret for mindre mengder illegale rusmidler til eget bruk. Disse medlemmer mener straffeforfølgning av bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk har bidratt til stigmatisering, marginalisering og sosial utstøting og kan ha stått i veien for å møte den enkelte bruker med hensiktsmessige og tilpassede tilbud og oppfølging. Straff for bruk av illegale rusmidler har også en tendens til å ramme sosialt skjevt og med det opprettholde og forsterke utenforskap for marginaliserte grupper. Disse medlemmer vil understreke at det ikke er noen motsetning mellom å jobbe med forebygging og behandling av rusavhengige og å oppheve straffansvar for bruk og besittelse av mindre mengder illegale rusmidler til eget bruk. Disse medlemmer vil påpeke at en avkriminalisering kan gjøre at brukere av illegale rusmidler ber om hjelp tidligere enn de ellers ville gjort, fordi terskelen for å få hjelp blir lavere. Disse medlemmer vil også understreke at en reform som kun tar for seg forebygging og behandling, ikke treffer rusavhengige som hverken er i posisjon for behandling eller forebygging.

Disse medlemmer støtter ikke ideen om delvis opphevelse av straffansvar for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika. Disse medlemmer viser til at spørsmålet om en differensiering i lovverket mellom ulike brukergrupper ble godt drøftet i Prop. 92 L (2020–2021). Disse medlemmer peker på at en slik differensiering vil være i strid med det strafferettslige likebehandlingsprinsippet. Riksadvokaten skrev følgende i sin høringsuttalelse til rusreformutvalgets rapport:

«Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling.»

Disse medlemmer viser til at stigmatisering, for eksempel ved å systematisk tillegge en gruppe særlig dårlige egenskaper, har betydning for utviklingen av samfunnets holdninger til gruppen som sådan. Disse medlemmer mener at stigmaet som har heftet ved narkotikabruk gjennom flere tiår med kriminalisering, også har betydning for befolkningens syn på brukergruppen.

Disse medlemmer mener at det å redusere stigma, både det tilsiktede stigma og de utilsiktede negative følgene av straffefølgning av mennesker med narkotikaproblemer, var et grunnleggende utgangspunkt for behovet for regjeringen Solbergs forslag til rusreform. Dette gjelder fortsatt. Disse medlemmer viser til at straff er samfunnets sterkeste virkemiddel for å fordømme en handling og krever en solid begrunnelse. De positive sidene ved straff må klart veie opp for de negative sidene. Disse medlemmer viser til at det ikke finnes belegg for å anta at opphevelse av straffansvar i seg selv fører til økt narkotikabruk. Derimot er det kunnskap som viser at straff har en rekke negative sider, og at straff kan hindre at mennesker som trenger hjelp, ber om hjelp. Disse medlemmer understreker imidlertid at narkotikabruk fortsatt skal være forbudt, at narkotikabruk kan ha negative helsemessige konsekvenser, og at samfunnet fortsatt skal reagere dersom det avdekkes bruk og besittelse av narkotika til eget bruk. Men disse medlemmer mener det ikke lenger kan rettferdiggjøres å bruke samfunnets strengeste virkemiddel ved bruk og besittelse av narkotika til personlig bruk. Disse medlemmer mener at ved å redusere opplevelsen av utenforskap, legge til rette for at mennesker med hjelpebehov tidligere kan oppsøke tjenestene uten risiko for straff og stigmatisering, og gradvis endre nordmenns holdninger til mennesker med ulike rusproblemer kan man forhåpentligvis komme i en situasjon hvor trykket på hjelpetjenestene blir mindre fordi man forebygger bedre, hjelper tidligere og evner å inkludere også mennesker med ulike rusproblemer i skole- og arbeidsliv.

Komiteens medlemmer fra Høyre vil understreke at forebygging og behandling av rusavhengighet er viktig uavhengig av en rusreform. Disse medlemmer viser blant annet til at det i Solberg-regjeringens opptrappingsplan for rusfeltet (2016–2020) ble bevilget 2,4 mrd. kroner til dette formålet, og at det blant annet ble opprettet 2 600 nye årsverk i kommunene. Disse medlemmer vil også vise til at det ble innført et mål om at veksten i rusbehandling og psykisk helsehjelp skulle være større enn for somatikk i helseforetakene, «den gylne regel», og at dette målet ble nådd innenfor rusomsorgen. Disse medlemmer beklager at Støre-regjeringen ikke lenger opprettholder «den gylne regel», og er bekymret for at veksten i rusbehandling og psykisk helsehjelp på nytt vil reduseres i forhold til vekst i somatikken. Disse medlemmer vil også påpeke at det ikke medfører riktighet at det ikke er satset på forebygging og behandling, men det er likevel behov for en rusreform.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Pasientfokus vil påpeke at regjeringen har fremmet en proposisjon med forslag om å avvikle fritt behandlingsvalg fra 1. januar 2023. Fritt behandlingsvalg er viktig for at rusavhengige får et spesialisert og tilgjengelig behandlingstilbud med større valgfrihet. For å skape en stor og bred rusomsorg er det nødvendig at både private og offentlige aktører spiller på lag. Disse medlemmer mener derfor det er svært uheldig at statsråden går inn for å kutte i tilbudet innen rusomsorgen ved å avvikle fritt behandlingsvalg. Disse medlemmer viser til at flere brukere har uttalt i mediene at fritt behandlingsvalg har reddet dem fra tungt rusmisbruk gjennom behandling på private institusjoner. Disse medlemmer mener det kan få store konsekvenser for brukere, med lengre ventetider og større belastning på den offentlige rusomsorgen, dersom fritt behandlingsvalg avvikles. Disse medlemmer etterlyser særlig en tydelig plan fra regjeringen som sikrer at viktige behandlingsplasser innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) opprettholdes. Det må inngås forutsigbare avtaler mellom det offentlige og private aktører om kjøp av behandlingsskapitet, slik at alvorlig rusavhengige pasienter ikke risikerer å måtte vente lenge på helt nødvendig helsehjelp.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at det blir uttrykt bekymring for at avkriminalisering vil føre til at spesielt unge og nye brukere ikke avskrekkes fra å prøve illegale rusmidler. Disse medlemmer vil vise til blant annet høringsinnspillet fra Den norske psykologforening, som skriver:

«Offentlig utredning og annet kunnskapsgrunnlag, klinisk praksis og brukererfaringer tilsier at straff kan

være særlig uhensiktsmessig overfor nye brukere, særlig barn og unge (...) Straff, trusler om straff, utstøtelse og stigmatisering hjelper heller ikke de som er i startfasen av å pådra seg et rusproblem da hjelpesøkende atferd holdes tilbake.»

Disse medlemmer mener Ungdata-undersøkelsens funn om at ungdom har en mer liberal holdning til cannabis, samtidig som det er straffbart, kan tyde på at det er andre mekanismer enn om forholdet er straffbart, som påvirker holdningene til cannabis og andre rusmidler.

Disse medlemmer mener det er sterkt beklagelig at folk har blitt utsatt for ulovlig tvangsmiddelbruk av politiet. Disse medlemmer forventer at regelverket for å gi erstatning eller på annen måte oppreisning blir praktisert på lik linje med regelverket i andre tilfeller hvor myndighetene har begått overgrep mot enkelt-individer.

Samtidig som det er sterkt beklagelig at slike feil har blitt begått, mener komiteens medlemmer fra Høyre og Sosialistisk Venstreparti at det er bra at Riksadvokaten på egen hånd avdekket feilene og tok grep for å rydde opp. Disse medlemmer oppfatter videre at Riksadvokatens arbeid med å rydde opp ikke er avsluttet, og mener at det derfor er for tidlig med en ekstern granskning. Disse medlemmer deler også regjeringens syn på opprettelsen av en egen erstatningsordning for mennesker som har vært utsatt for ulovlig tvangsmiddelbruk.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener det er beklagelig at justis- og beredskapsministeren, som konstitusjonelt ansvarlig for politiet og påtalemyndigheten, ikke vil beklage overfor de som har blitt utsatt for ulovlig tvangsmiddelbruk. Disse medlemmer mener også at samrøret mellom Norsk narkotikapolitiforening (NNPF) og politiet har vært uheldig og skadelig for tilliten til politietaten, og ser frem til at rolleforståelsesutvalget skal legge frem sin utredning i desember 2022.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er viktig å sikre et godt behandlingstilbud til dem som er tungt rusavhengige.

Disse medlemmer vil påpeke at denne gruppen nå vil rammes hardt av at fritt behandlingsvalg fjernes. Mange av institusjonene som nå står i fare for å måtte legge ned, har tilbudt svært god behandling til rusavhengige, og disse pasientene vil kunne risikere å stå på bar bakke når tilbudet fjernes. Disse medlemmer mener derfor det er svært viktig at man sikrer gode behandlingstilbud til rusavhengige, og at de som nå mister tilbudet sitt, ikke blir satt bakerst i køen for å få behandling. Disse medlemmer mener man må ta

alle gode krefter i bruk. Både offentlige, ideelle og private tilbydere er viktige tilskudd i velferdsmixen for å sikre gode behandlingstilbud til rusavhengige, også i fremtiden.

Disse medlemmer vil understreke at narkotika er et samfunnsproblem som bringer med seg store kostnader og menneskelig lidelse. Disse medlemmer er derfor tydelige på at bruk av narkotika fortsatt skal være straffbart, for å forhindre at bruk av rusmidler ufarliggjøres og normaliseres.

Disse medlemmer mener det er avgjørende å sikre at tungt rusavhengige får hjelp til å komme ut av rusmiddelmissbruket. Den beste løsningen for å få til dette mener disse medlemmer er frivillig avrusning og rehabilitering. Disse medlemmer mener derfor det er avgjørende å styrke behandlingstilbudet. Det innebærer både å sikre et godt oppfølgingsapparat for unge som er på vei inn i rusbruk, og å sikre et godt ettervern for rusavhengige etter behandling og soning.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt setter pris på ethvert engasjement for å forebygge og redusere helseskadelig bruk av rusmidler, enten dette er narkotika eller alkohol. Hvert år dør nesten 300 mennesker av overdoser av ulovlige rusmidler, og omtrent 350 mennesker dør av alkoholrelaterte skader. Rusproblemer er et samfunnsproblem, ikke et individuelt problem, og forebygging av misbruk av rusmidler dreier seg om mer enn ruspolitikk alene. Derfor mener disse medlemmer at et godt og inkluderende samfunn er den viktigste forutsetningen for å forebygge misbruk. Behandlingstilbudet til personer med rusproblemer må styrkes kraftig, både i spesialhelsetjenesten og i kommunal oppfølging. Samtidig må samfunnets ressurser brukes på oppfølging og hjelp til dem som trenger det, ikke straff. Disse medlemmer mener det er svært uheldig at den foreslåtte rusreformen ikke ble vedtatt i Stortinget, og vil fortsette å jobbe for en rusreform som avkriminaliserer bruk av ulovlige rusmidler. Straff står i veien for oppfølging både av ungdom og av utsatte grupper. Disse medlemmer mener det er uheldig å innføre et skille mellom såkalt unge og tunge rusbrukere og mener en avkriminalisering må gjelde alle.

Disse medlemmer viser til at regjeringen har lovet en forebyggings- og behandlingsreform. En reform er et stort løft, og disse medlemmer forutsetter at den skal være et reelt og tydelig løft for de som trenger det. I tillegg til å bygge ut psykiske helsetilbud og sørge for en tydelig oppgradering av dagens tverrspecialiserte behandlingstilbud bør man også se på de sosioøkonomiske forholdene. Personer i stabile livsforhold, som har arbeid og et sted å bo, har større forutsetninger for å ta imot hjelp, for eksempel. Det krever en styrking av

både spesialisthelsetjenesten og av kommuneøkonomien.

Disse medlemmer viser til at skadereduserende tiltak bør være en del av den varslede reformen. Tiltak som utdeling av brukerutstyr og mulighet for å få testet rusmiddelet for skadelig innhold vil bidra til at flere kan få nødvendig hjelp og unngå skade. Dagens sprøyterom bør utvides til å bli brukersteder.

Disse medlemmer mener vi trenger en gjennomgang av den legemiddelassisterte rehabiliteringen (LAR) for å sikre at den sosialfaglige hjelpen blir sterkere, og for å gjøre programmet mer fleksibelt og åpent for de som bruker det. Det må være en faglig beslutning hvilke legemidler som tilbys, ikke politisk.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at skadereduserende tiltak likestilles med rusforebyggende tiltak i tilskuddsordningene for frivillige organisasjoner på rusfeltet.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at den kommende forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet også inneholder skadereduserende tiltak.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at organisasjonen Tryggere Ungdom i sin høringsuttalelse peker på at forskning knytter skadelig bruk av rusmidler og avhengighetsproblematikk til fravær av tilstrekkelige beskyttelsesfaktorer. Dette kan være støttende familie med gode foreldreferdigheter, et godt skolemiljø der ungdommen opplever mestring, og tilgjengelige sosiale tjenester. Disse medlemmer mener derfor forebyggingsarbeid bør rette seg mot å styrke beskyttelsesfaktorene og svekke risikofaktorer i ungdommens liv, og at sosialarbeidere, skoler og helsearbeidere vil være bedre egnet enn politiet til å gjennomføre effektiv og fungerende forebygging.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et forslag om en kompensasjonsordning for personer som i forbindelse med rusransaker har blitt utsatt for ulovlig tvangsmiddelbruk.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at kvantum kun tillegges betydning ved straffutmåling i mindre alvorlige narkotikasaker dersom det er kvalifisert fare for at stoffet ville ha havnet på avveie.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme et lovforslag som sikrer personer mot anmeldelse for ikke-grove narkotikaovertridelser når de kontakter nødetatene for hjelp til seg selv eller andre.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt er bekymret over at rusenhetene som er opprettet i kommunene, har et uheldig og snevert mandat. Å blande helsehjelp og straffer uheldig, og mange av de ungdommene som kunne ha hatt behov for et møte med en slik enhet, inngår ikke i mandatet.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen endre mandatet til de kommunale rusenhetene slik at enhetenes arbeid utelukkende er helsehjelp og hjelp til mestring og ikke fungerer som et ledd i en straffutmåling eller for å unngå straff. Mandatet må utarbeides slik at enhetene får utnytte sin helsefaglige og sosialfaglige kompetanse på beste og mest effektive vis.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at all befatning med narkotika til eget bruk som kan straffes med bot, samles i én felles bestemmelse med bot som øvre strafferamme.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at et av vilkårene ved betinget påtaleunntak ofte er ruskontrakter. Dette innebærer at det neppe kan anses som frivillig å inngå slike kontrakter. Disse medlemmer mener derfor uttrykket kontrakt i denne sammenhengen er villedende, da den ene part er tvunget til å akseptere vilkårene. For å dokumentere at man ikke bryter vilkår om rusfrihet, foretas rustesting i form av urinprøver. Disse medlemmer mener det er problematisk at måten prøven tas på, for å sikre at prøven ikke manipuleres, forutsetter en kontroll som oppleves krenkende for den som er igjennom det. Disse medlemmer viser til at det er ulike meninger om nytten av ruskontrakter, og at det også er uklarthet knyttet til hjemmelsgrunnlaget for bruk av disse. Disse medlemmer viser i denne forbindelse til Oslo kommune, som stoppet sin bruk av ruskontrakter 1. mai 2022. Begrunnelsen for at ordningen opphørte, var en klargjøring av at slike kontrakter krever hjemmel i lov, og at kommunene ikke har slik hjemmel. Oslo kommune anser derfor at de ikke kan inngå slike kontrakter. Disse medlemmer understreker at Oslo fortsatt bruker ruskontrakter som del av en ungdomsstraff. Ungdomsstraff er et alternativ til ubetinget fengsel for lovbrutere mellom 15 og 18 år

og brukes ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Disse medlemmer viser også til at Helsedirektoratet i sin høringsuttalelse til rusreformutvalgets forslag uttalte at

«det er manglende dokumentasjon på effekter av ruskontrakter, og vi vet for lite om de bidrar til redusert eksperimentering med illegale rusmidler. Ruskontrakt kan ikke ses på som en kunnskapsbasert tilnærming og dersom tiltaket fortsatt skal benyttes bør det igangsettes mer systematisk dokumentasjon om effektene av dette».

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag;

«Stortinget ber regjeringen sikre systematisk dokumentasjon på effektene av ruskontrakter og avklare hjemmelsgrunnlaget for bruk. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget med en sak om dette. Inntil det skjer, ber Stortinget regjeringen sørge for at bruk av ruskontrakter for ungdom opphører.»

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti vil understreke at Kristelig Folkeparti mener at alle mennesker har samme unike verdi og like menneskerettigheter. Dette medlem mener hjelpetilbudet til tungt rusavhengige må styrkes. Rusavhengige har et stort behov for både helse- og sosialtjenester, og mange har behov for et sammensatt behandlingstilbud som følge av et sammensatt sykdomsbilde. Ileggelse av bøter og fengsling av tungt rusavhengige er verken ønskelig eller riktig. Det rusavhengige trenger, er riktig og god helsehjelp samt gode lavterskeltilbud som sikrer den enkelte verdighet. Dette medlem har merket seg at regjeringen i Prop. 1 S (2022–2023) og i svarbrevet fra statsråden varsler at det vil komme en forebyggings- og behandlingsreform i løpet av 2023. Det støtter dette medlem, og Kristelig Folkeparti vil bidra til en rusreform som gir tunge rusmisbrukere god oppfølging i helsevesenet. Dette medlem mener samtidig at en reform av ruspolitikken ikke må være til hinder for arbeid som kan forebygge og avdekke bruk av narkotika.

Dette medlem ønsker ikke å avkriminalisere narkotika til eget bruk. Dette medlem frykter, i likhet med en rekke sentrale høringsinstanser i behandlingen av rusreformen våren 2021, at dette vil øke rekrutteringen til narkotikabruk blant unge. Dette medlem ser også med bekymring på at dette blir omtalt som en «gavepakke til organiserte kriminelle», blant annet i høringsinnspillet fra det nasjonale statsadvokatembetet. Kristelig Folkeparti er derimot ikke motstander av en endring i straffutmålingspraksis, slik Høyesterett nå har foretatt. Tunge rusmisbrukere skal ikke møtes med fengsel, men med behandling og helsehjelp. Derfor er dette medlem bekymret for hvilken hverdag mange som er avhengige av rus, vil møte når flere viktige tilbud

for aktivitet og mestring møter en mer uforutsigbar hverdag i 2023 dersom øremerkede tilskudd forsvinner.

Dette medlem ser med bekymring på at det fra ulike hold meldes om at færre ungdommer blir fanget opp av politiet og får tidlig hjelp med sin rusbruk. Når politiet ikke tar noen for bruk og besittelse av narkotika, kan de heller ikke henvide dem videre til hjelpeapparatet. Dette medlem mener det er behov for en avklaring rundt politiets rolle i å avdekke rusbruk blant ungdom. En slik avklaring av rolle og bruk av virkemidler vil etter dette medlems oppfatning være avgjørende for at de rådgivende enhetene kan gjøre det oppfølgingsarbeidet de er tiltenkt. Dette medlem deler statsrådets oppfatning, som beskrevet i svarbrevet til komiteen, om at «straffebudet mot bruk og besittelse av narkotika har en normerende effekt og er et tydelig budskap om at bruk av narkotika både er skadelig og uønsket». Dette medlem mener det er viktig at ungdom som står i fare for å bli avhengige av rus, tas på alvor og fanges opp så tidlig som mulig. Derfor er det viktig å styrke det forebyggende arbeidet. Videre mener dette medlem det er viktig at politiet har de nødvendige virkemidlene for å bevise rusbruk hos de som har blitt tatt for bruk og besittelse. Dette medlem har merket seg at statsråden påpeker variasjonen i virkemidlene politiet har til rådighet, og regner med at politiet bruker bredden av verktøy og virkemidler de har tilgjengelig. Dette medlem mener politiet må sikres nødvendige virkemidler også fremover.

På dette grunnlag fremmer komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke behandlingstilbudet og helsehjelpen til rusavhengige, inkludert styrking av kommunenes forebyggende tilbud, kapasiteten i tverrfaglig spesialisert rusbehandling og tiltak for økt livskvalitet for rusavhengige, og komme tilbake til Stortinget med en plan for dette så raskt som mulig.»

«Stortinget ber regjeringen legge frem en sak der det slås fast at bruk og besittelse av narkotika fortsatt er straffbart, men at tungt rusavhengige skal bli møtt med tilpassede reaksjoner som påtaleunntattelse og helsehjelp.»

«Stortinget ber regjeringen sikre at politiet fortsatt prioriterer bekjempelse av ulovlig rusbruk blant ungdom.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om nødvendige presiseringer av lovverk for å sikre at politiet har de nødvendige virkemidlene i sitt arbeid med å bekjempe narkotikakriminalitet, herunder presisere hvilke vilkår som må være oppfylt for å beslutte ransaking

ved mistanke om bruk og besittelse og for å sikre bevis for bruk som holder i retten.»

Komiteens medlemmer fra Rødt, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus vil understreke behovet for styrking av behandlingstilbudet og helsehjelp til personer som sliter med rusavhengighet. Disse medlemmer vil spesielt peke på behovet for at regjeringens forslag til rusreform bærer preg av flerkulturell forståelse og inneholder tiltak som sikrer økt kultur- og språkforståelse i tilbudet som møter personer med rusproblemer, herunder samiske ruspasienter, som også trenger et godt behandlingstilbud med språk- og kulturforståelse. Disse medlemmer vil peke på forskning som viser at urfolk i verden har dårligere helse enn majoritetsbefolkningen i landet de bor i – og det samiske perspektivet har en tendens til å forsvinne når man snakker om minoritetshelse i Norge. Samisk er ett av to offisielle språk, men likevel mangler det samisktalende behandlere i Norge. Det burde bekymre. Disse medlemmer vil understreke behovet for å se på samisk språk og kulturforståelse i et videre bilde i Norge og at det gjelder alle de tre samiske språkene, nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.

Disse medlemmer mener det er viktig at politiet fortsetter å etterforske og bekjempe narkotikaforbrytelser. Disse medlemmer vil også trekke fram politiets rolle i det forebyggende arbeidet og mener det er viktig at politiet har tid og kapasitet til dette arbeidet. Disse medlemmer vil peke på at en rekke personer med rusbakgrunn forteller om brutalitet og overgrep fra politiets side ved gjennomføring av ransaker og ransiaer hjemme. Disse medlemmer mener slik praksis er uakseptabel og må endres.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen sikre systematisk dokumentasjon på effektene av ruskontrakter og avklare hjemmelsgrunnlaget for bruk. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget med en sak om dette. Inntil det skjer, ber Stortinget regjeringen sørge for at bruk av ruskontrakter for ungdom opphører.

Forslag fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen styrke behandlingstilbudet og helsehjelpen til rusavhengige, inkludert styrking av kommunenes forebyggende tilbud, kapasiteten i tverrfaglig spesialisert rusbehandling og tiltak for økt

livskvalitet for rusavhengige, og komme tilbake til Stortinget med en plan for dette så raskt som mulig.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen legge frem en sak der det slås fast at bruk og besittelse av narkotika fortsatt er straffbart, men at tungt rusavhengige skal bli møtt med tilpassede reaksjoner som påtaleunntatelse og helsehjelp.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen sikre at politiet fortsatt prioriterer bekjempelse av ulovlig rusbruk blant ungdom.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om nødvendige presiseringer av lovverk for å sikre at politiet har de nødvendige virkemidlene i sitt arbeid med å bekjempe narkotikakriminalitet, herunder presisere hvilke vilkår som må være oppfylt for å beslutte ransaking ved mistanke om bruk og besittelse og for å sikre bevis for bruk som holder i retten.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus:

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen sikre at den kommende forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet også inneholder skadereduserende tiltak.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen fremme et lovforslag som sikrer personer mot anmeldelse for ikke-grove narkotikaovertridelser når de kontakter nødetatene for hjelp til seg selv eller andre.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen sikre at skadereduserende tiltak likestilles med rusforebyggende tiltak i tilskuddsordningene for frivillige organisasjoner på rusfeltet.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et forslag om en kompensasjonsordning for personer som i forbindelse med rusransaker har blitt utsatt for ulovlig tvangsmiddelbruk.

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen sørge for at kvantum kun tillegges betydning ved straffutmåling i mindre alvorli-

ge narkotikasaker dersom det er kvalifisert fare for at stoffet ville ha havnet på avveie.

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen endre mandatet til de kommunale rusenhetene slik at enhetenes arbeid utelukkende er helsehjelp og hjelp til mestring og ikke fungerer som et ledd i en straffeutmåling eller for å unngå straff. Mandatet må utarbeides slik at enhetene får utnytte sin helsefaglige og sosialfaglige kompetanse på best, og mest effektive vis.

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen sørge for at all befatning med narkotika til eget bruk som kan straffes med bot, samles i én felles bestemmelse med bot som øvre strafferamme.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 8:264 S (2021–2022) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad, Dag-Inge Ulstein og Olaug Vervik Bollestad om at bruk og besittelse av narkotika fortsatt skal være straffbart, om at politiet skal ha nødvendige virkemidler til bekjempelsen av narkotikakriminalitet, og om å sikre rusavhengige bedre oppfølging – vedtas ikke.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 24. november 2022

Tone Wilhelmsen Trøen

leder

Lisa Marie Ness Klungland

ordfører

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Statsråden

Helse- og omsorgskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

22/2682-

30. september 2022

Uttalelse til Dokument 8:264 S (2021-2022) om at bruk og besittelse av narkotika fortsatt skal være straffbart mv.

Jeg viser til Helse- og omsorgskomiteens oversendelse av 21.06.2022 der det bes om min uttalelse til representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad, Dag-Inge Ulstein og Olaug Vervik Bollestad om at bruk og besittelse av narkotika fortsatt skal være straffbart, om at politiet skal ha nødvendige virkemidler til bekjempelsen av narkotikakriminalitet, og om å sikre rusavhengige bedre oppfølging – Dokument 8:264 S (2021-2022). Justis- og beredskapsministeren har bidratt til uttalelsen innen sine ansvarsområder.

Forslag nr. 1: «Stortinget ber regjeringen styrke behandlingstilbudet og helsehjelpen til rusavhengige, inkludert styrking av kommunenes forebyggende tilbud, kapasiteten i tverrfaglig spesialisert rusbehandling og tiltak for økt livskvalitet for rusavhengige, og komme tilbake til Stortinget med dette så raskt som mulig.»

Regjeringen har store ambisjoner for politikken innen rusfeltet og skal legge frem en forebyggings- og behandlingsreform. Hovedmomenter her vil være at vi skal forebygge bedre, oppdage rusproblematikk tidligere og tilby rask og effektiv hjelp – særlig overfor unge som står i fare for å utvikle problemer. Arbeidet med reformen innebærer en gjennomgang av kunnskapsgrunnlag, identifisering av problemområder og fastsette målbilde, samt vurdere behov for endringer i strukturelle, organisatoriske og økonomiske sider innen rusfeltet.

Representantene viser selv til regjeringens varslede forebyggings- og behandlingsreform for rusfeltet og det fremstår unødvendig å be regjeringen om et arbeid som allerede er i gang og som skal legges frem for stortinget i form av en stortingsmelding i løpet 2023. Med bakgrunn

i at de samlede levekårene for mennesker med rusmiddelproblemer ikke viser positiv endring etter fem år med en opptrappingsplan for rusfeltet (under forrige regjering), fremstår ikke vår tidshorison for reformarbeidet som uforholdsmessig lang.

Forslag nr. 2: «Stortinget ber regjeringen legge frem en sak der det slås fast at bruk og besittelse av narkotika fortsatt er straffbart, men at tungt rusavhengige skal bli møtt med tilpassede reaksjoner som påtaleunntatelse og helsehjelp.»

Forslaget fra Solberg-regjeringen om å avkriminalisere bruk og besittelse av narkotika til egen bruk fikk ikke flertall under behandlingen i Stortinget i juni 2021. Det er også godt kjent at regjeringen ikke ønsker en generell avkriminalisering av befatning med narkotika til egen bruk.

Det må legges til grunn at det var et flertall i Stortinget for å endre narkotikapolitikken fra en strafferettslig – til en helsemessig tilnærming og at *rusavhengige* ikke skal straffes for bruk og besittelse av narkotika til egen bruk. Regjeringen politikk – slik vi også oppfatter er i tråd med Stortingets ønske – er at samfunnets reaksjoner på bruk og besittelse av narkotika til egen bruk skal være forholdsmessige og at personer med omfattende rusproblematikk og avhengighet møtes med god helsehjelp og oppfølging istedenfor straffereaksjoner. Dette er også uttrykkelig slått fast i Hurdalplattformen, som regjeringen bygger sin forebyggings- og behandlingsreform på.

Forslagsstillerne peker på at Høyesteretts dommer fra tidligere i år og riksadvokatens rundskriv av 13. mai 2022, i realiteten har ført til en avkriminalisering av befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk. Høyesterett har i sine avgjørelser lagt til grunn at *rusavhengiges* befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk heretter i alminnelighet skal føre til straffutmålingsfracfall. Straffutmålingsfracfall er formelt en straffereaksjon, men det utmåles ingen følbar straff. Det er altså ikke snakk om en avkriminalisering og endringen i straffutmålingspraksis er videre begrenset til å gjelde personer som anses som rusavhengige.

En differensiering av reaksjoner overfor rusavhengige og andre brukere av narkotika kan gjennomføres på forskjellige måter. Én mulighet er å differensiere mellom rusavhengige og andre brukere ved *reaksjonsfastsettelsen* slik forslagsstillerne selv synes å ta til orde for. En slik løsning vil innebære at handlingen fremdeles er straffbar, men at *rusavhengige* ikke møtes med noen følbar straff for bruk, besittelse og oppbevaring av mindre mengder narkotika, jf. Høyesteretts dommer nevnt over. For andre brukere av narkotika vil dagens straffereaksjoner fortsatt kunne komme til anvendelse, herunder påtaleunntatelse.

Regjeringen vil komme tilbake til de strafferettslige spørsmålene som ledd i forebyggings- og behandlingsreformen for rusfeltet. Uansett hvilken løsning som velges, må vi sikre at rusavhengige får den hjelpen og oppfølgingen de behøver.

Forslag nr. 3: «Stortinget ber regjeringen sikre at politiet fortsatt prioriterer bekjempelse av ulovlig rusbruk blant ungdom».

Politiet har, og skal fortsatt ha, en viktig rolle i å bekjempe ulovlig rusbruk blant ungdom. Politiets innsats skjer både i straffesakssporet og i det forebyggende sporet. Det er viktig at politiet, sammen med andre etater, har virkemidler for å kunne forbygge og avdekke ulovlig rusmiddelbruk blant barn og unge.

Barn og unge er en særskilt prioritert målgruppe i politiets forebyggende arbeid. Dette er fremhevet i politiets strategi for forebygging «Forebygging som politiets hovedstrategi 2021–2022». Som en del av forebyggings- og behandlingsreformen for rusfeltet skal regjeringen fremme et nasjonalt program for rusforebyggende arbeid blant barn og unge.

Tidlig innsats og samhandling mellom aktører på tvers av samfunnssektorer er grunnleggende prinsipper i det forebyggende arbeidet. Samhandling mellom aktører er viktig fordi ulike tjenester har ulike virkemidler til rådighet i det rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet. Særlig i arbeidet med ungdom er det viktig å se ulike forhold i sammenheng – det kan være mange bakenforliggende årsaker til at barn og unge bruker rusmidler eller utvikler rusavhengighet. Det er derfor viktig at politiets arbeid skjer innenfor de etablerte strukturene for samarbeid. For politiet skjer dette samarbeidet med kommunene særlig gjennom politirådene og gjennom SLT (Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak).

Jeg har tidligere sagt at jeg mener straffebudet mot bruk og besittelse av narkotika har en normerende effekt og er et tydelig budskap om at bruk av narkotika både er skadelig og uønsket. Men jeg mener at reaksjonen skal være proporsjonal med overtredelsens alvorlighetsgrad og at den skal bidra til positiv endring, ikke ytterligere utstøting – særlig av unge som allerede er i ferd med å falle utenfor.

Jeg ser med bekymring på unges rusmiddelbruk, men tvang, kontroll og bruk av makt overfor barn og unge har faglige og etiske sider som må tas på alvor. God forebygging og helsehjelp forutsetter et tillitsforhold mellom den unge og den som skal hjelpe. Tvang underbygger ikke tillitt. Jeg har – som jeg tidligere har sagt – tillit til at både politi, helsepersonell, sosialarbeidere og andre fagfolk har kunnskap og kompetanse til å ta i bruk metodikk som gjør at de kan forebygge narkotika- og annen rusmiddelbruk og bidra til endring, uten å måtte bruke tvang og integritetskrenkende virkemidler. Regjeringen vil gjennom forebyggings- og behandlingsreformen legge til rette for at dette skal kunne skje.

Jeg finner også grunn til å minne om at politiet har flere verktøy overfor barn og unge enn straffeprosessuelle tvangsmidler eller påtaleunntatelser med vilkår. For eksempel kan den såkalte *bekymringssamtalen* med hjemmel i politiloven § 13 brukes overfor mindreårige. Politiet kan pålegge barnet eller ungdommen, sammen med foresatte, å møte til samtale dersom de har grunn til å tro at en person under 15 år har begått en ellers straffbar

handling, eller at en person under 18 år har begått en straffbar handling. Forebyggende samtaler kan også gjennomføres på frivillig grunnlag.

Regjeringen vil komme tilbake til en omtale av politiets samlede oppgaver med å bekjempe ulovlig rusmiddelbruk blant ungdom i den varslede stortingsmeldingen om forebyggings- og behandlingsreformen.

Forslag nr. 4: «Stortinget ber regjeringen fremme forslag om nødvendige presiseringer av lovverk for å sikre at politiet har de nødvendige virkemidlene i sitt arbeid med å bekjempe narkotikakriminalitet, herunder presisere hvilke vilkår som må være oppfylt for å beslutte ransaking ved mistanke om bruk og besittelse av narkotika og for å sikre bevis for bruk som holder i retten, som for eksempel spyttprøver.»

Jeg er enig med forslagsstillerne i at det er viktig at politiet har nødvendige virkemidler i sitt arbeid med å bekjempe narkotikakriminalitet. Samtidig kan et straffeprosessuelt tvangsmiddel *bare benyttes når det er forholdsmessig*. Sakens art står sentralt i forholdsmessighetsvurderingen, og et tvangsmiddel vil fremstå uforholdsmessig jo mer inngripende det er og jo mindre alvorlig lovbrudd det tas sikte på å etterforske. Politiets virkemidler i narkotikasaker, også når det handler om bruk og besittelse av mindre mengder narkotika til egen bruk, må holde seg innenfor disse rettslige rammene.

Behovet for lovendringer innen dette feltet vil vurderes som ledd i regjeringens forebyggings- og behandlingsreform for rusfeltet. Eventuelle lovendringer må holde seg innenfor de rammene som følger av Grunnloven og våre folkerettslige forpliktelser.

Jeg er overbevist om at forslagsstillerne også tilkjenner mennesker som bruker narkotika det samme rettsvern som alle andre medborgere, uansett alder eller om vedkommende er avhengig av rusmiddelet eller ikke.

Med hilsen

Ingvild Kjerkol

Kopi

Statsministerens kontor